

**Pr. lect. dr. Ovidiu Soare,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați**

VALOAREA CREATOARE A RELIGIEI, ÎN GÂNDIREA FILOSOFULUI CREȘTIN VASILE BĂNCILĂ

Abstract: *In the work of Christian philosopher Vasile Băncilă, creation without religion, without God, has no value, it is not perennial, rather it erodes as time goes by. His attitude towards the society's values, from which religion is not lacking, was a militant attitude in the interwar period. This attitude, even though militant, became an interiorised one, much like an exile during the communist period. A work full of intellectual vigor, but timid at the same time; rather a creative lingering timidity, one whose intellectual discourse interferes with the one of the Apostle Paul - full of strength, stability, patience and suffering. Without suffering, also understood as sacrifice, the creative act cannot acquire true existence. Here we speak of suffering, because the creative act of Vasile Băncilă was one that went beyond personal interests, acquiring perennial attributes.*

Keywords: *religion, school, family, church, religious education, significance of the feast, morality, happiness, harmony, eternity, creative value, spiritual life, creativity, modernity.*

Într-un „text inedit”¹, intitulat *Singurătate și religie*, Vasile Băncilă analizând „de câte feluri este singurătatea”² (biologică, metafizică și culturală), prezintă singurătatea, morala și fericirea ca fiind valorile prin care-i poți înțelege pe oameni. Prin singurătate îi înțelege pe

---

1. Text datat 2 martie 1921; transcrierea s-a făcut după manuscrisul de 2 pagini, scrise cu cerneală albastră, în Dora Mezdrea, *Note*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. I, Ed. Istros, Brăila, 2003, p. 431.

2. Vasile Băncilă, *Singurătate și religie*, în „Opere”, vol. I, Ed. Istros, Brăila, 2003, p. 31.

oameni, „*prin ea mărești potența vieții, viața constând din spiritual și spiritualul valorificându-se prin solitarism*”³; tocmai de aici apare valoarea religiei, pentru că acest “*solitarism pozitiv, armonios, dulce, creator, e posibil prin religie... Artiștii Evului Mediu, lucrau o viață la un monument minuscul, de sub coperișul bisericesc; prin Dumnezeu ei deveneau eterni, deși timpul de o viață le era scurt. Prin urmare: valoarea creatoare a religiei*”⁴.

Găsim în acest text, concepte legate de Dumnezeu și religie precum: singurătate, morală, fericire, armonie, viață spirituală, creație, eternitate sau valoare creatoare. Toate aceste concepte sunt prezente în opera marelui gânditor. Acestea au fost așternute pe hârtie fără teama cenzurii sau a unei judecăți umane părtinitoare.

Vorbește autorul, în articolul sus menționat, despre: artă, creație, singurătate și religie ca valoare creatoare, iar din toate acestea nu lipsește Dumnezeu. Creația fără religie, fără Dumnezeu, nu dăinuie, nu are valoare, nu este durabilă, ci este una care trece odată cu timpul.

Creația trebuie să fie una luminoasă și mai mult decât atât, viața noastră trebuie să fie plină de lumină, așa cum mărturisește Sfântul Ioan Gură de Aur: „*Luminează, dar, lumea cu viața ta și nu te sinchisi de cei ce te vorbesc de rău! Nu-i cu puțință, da, nu-i cu puțință să nu aibă mulți dușmani omul care săvârșește virtutea!*”⁵.

Atitudinea lui Vasile Băncilă, față de valorile societății, din care nu lipsea religia, a fost una militantă, în perioada interbelică. Însă această atitudine a devenit una interiorizată, asemenea unui exil, în perioada comunistă. Dacă din opera marelui filosof ar lipsi valoarea religiei, aceasta nu ar mai fi creatoare.

Gândim că opera fiecărui om este una creatoare, plină de valori și idei care merită să fie înțelese și urmate. Întâlnim astăzi, într-o epocă în care deschiderea este una totală față de sursele de informație, opera lui Vasile Băncilă. O operă plină de nerv intelectual, dar în același

---

3. *Ibidem.*

4. *Ibidem.*

5. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Matei*, în col. „P.S.B.”, vol. 23, E.I.B.M.B.O.R., București, 1994, p. 189.

timp timidă, însă o timiditate creatoare care dăinuie, o timiditate care are interferențe cu discursul Sfântului Apostol Pavel, plin de forță și stabilitate.

Această timiditate intelectuală presupune răbdare și echilibru. Poate așa a fost rânduit, ca societatea noastră să meargă pe o cale aparte, din care să nu lipsească suferința. Fără suferință, înțeleasă ca jertfă, actul creator nu-și poate dobândi cu adevărat existența; vorbim de suferință, pentru că actul creator al lui Vasile Băncilă a fost unul care a depășit interesele personale, dobândind atributele perenității.

Vasile Băncilă este „o adevărată conștiință a intelectualității creștine interbelice, angajat în mărturisirea fără echivoc a credinței prin faptele sale pilduitoare și iubitoare de adevăr și de semeni”⁶.

Avem la Vasile Băncilă un anumit exil interior⁷, care poate fi înțeles ca o retragere strategică din fața tăvălugului cenzurii comuniste, pe de o parte, pentru a nu accepta convențiile sistemului, iar pe de alta, pentru a putea să fie în continuare un creator de valoare⁸. Acest lucru este

6. † Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, *Dar de suflet către tineri, de la un mare dascăl și păstor de suflete*, în dr. Antim Angelescu, „Psihologia religioasă a copilului și a adolescentului, cu aplicații în învățământul religios”, Ed. Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2013, p. 9.

7. În lucrarea *Vasile Băncilă, omul și filosoful*, Vasile Popa mărturisește, în subcapitolul *Exilul în interior*, faptul că destituirea filosofului în octombrie 1948, la vârsta de cincizeci și unu de ani, a dus la marginalizarea socială a lui. Astfel „lui Vasile Băncilă nu-i rămâne altceva decât refugiul în activitatea intelectuală. Studiază și scrie mereu în cămăruța sa cât o chilie, mai ales în frig, cu același program sever de care are totuși marele noroc de a nu fi târât prin închisori, ca foarte mulți dintre intelectualii generației interbelice... Îl revoltă veștile despre prigoana împotriva intelectualilor, împotriva celor care, ca și el, consemnau în jurnale sau memorii evenimente prin care trecea țara... înmormântarea religioasă a lui Petru Groza prilejuiește alte observații subtile, cum este cea privitoare la faptul că «în timp ce patriarhul pășea transcendent, ca un voievod ceresc, miniștrii reperiști mergeau ca niște papugii». De la acest eveniment cota de apreciere a Bisericii a crescut la noi, și Vasile Băncilă își pune anumite speranțe în misiunea salvatoare a Bisericii” – Valentin Popa, *Vasile Băncilă, omul și filosoful*, Ed. Istros, Brăila, 2006, p. 67-69.

8. Dora Mezdrea, cea care se îngrijește de restituirea operei lui Vasile Băncilă, mărturisește în *Nota asupra ediției*, că „dacă, în cadrul manuscriselor din perioada antebelică, grafia era ceva mai armonioasă și prescurtările mai ușor de descifrat, pe măsura trecerii anilor scrisul lui Băncilă se deteriorează și se încifrează; manuscrisele lui capătă, cu timpul, un caracter criptic. Pe lângă deteriorarea scrierii și simplificarea

scos în evidență și prin consternarea pe care Vasile Băncilă o are odată cu apariția articolului, publicat de Lucian Blaga în "Contemporanul", din 29 aprilie 1960⁹.

Întâlnirea cu valoarea creației este una directă, care te desprinde din cotidian, te aruncă într-un spațiu în aparență gol și fără nicio semnificație. La început nu înțelegi nimic. Totul pare absurd și nefiresc. Toate sunt răsucite și nefolositoare. Parcă ești într-un gol infinit. Nu știi ce se întâmplă și dorești să părăsești acel spațiu. Se poate întâmpla însă și contrariul, să știi ce reprezintă acel spațiu al valorii creatoare, dar să refuzi să ți-l însușești, de teamă să nu-ți pierzi identitatea, clădită, de cele mai multe ori, cu un efort inutil.

Valoarea creatoare a religiei și sensul adevărat al existenței dat de sărbătoare

În articolul *Pedagogia sărbătorii*, apărut în „*Almanahul școlii primare și al familiei*”, pe anul școlar 1936-1937, prezent și în *Opere*, vol. IV, Vasile Băncilă formulează o definiție a sărbătorii, din care nu lipsește noțiunea de valoare. Vorbind despre faptul că țăranul român a știut să trăiască sărbătoarea, iar în „*mijlocul celor mai mari dureri, să considere lumea ca pe o sărbătoare, chiar dacă era o sărbătoare tragică*”¹⁰, a rezultat o definiție a sărbătorii, atât din punct de vedere teoretic cât și practic: „*Ea este, din punct de vedere teoretic, ideea devenită organică, permanentă, că realitatea universală nu este absurdă ori neutră, ci ordonată și plină de semnificații de valoare, că lumea este sediul valorilor,*

---

drastică a semnelor folosite, apar din ce în ce mai des așa-numitele simboluri grafice; acestea vizau, pe de o parte, economia scrierii, pe de alta, și mai ales, să preîntâmpine efectele unei posibile percheziții a Securității” – Dora Mezdrea, *Notă asupra ediției*, în Vasile Băncilă, „*Opere*”, vol. VI, Ed. Istros, Brăila, 2008, p. 6-7.

9. „*Băncilă analizează cazul Blaga, din perspectiva articolului publicat de acesta în «Contemporanul» și care reprezintă cedarea autorului trilogiilor filosofice în fața autorităților culturale comuniste din România. Vasile Băncilă, care a evitat un asemenea compromis, este consternat... Dezarmat, Băncilă încearcă o explicație a cedării și o găsește în faptul că Blaga nu e un religios și un ascet și «nu vrea să moară»*” – Valentin Popa, *Vasile Băncilă, omul și filosoful*, Ed. Istros, Brăila, 2006, p. 69.

10. Vasile Băncilă, *Pedagogia sărbătorii*, în Vasile Băncilă, „*Opere*”, vol. IV, Ed. Istros, Brăila, 2006, p. 529.

*al căror curs de realizare formează istoria vieții; iar din punct de vedere practic, e tendința – total lipsită de element demonstrativ – de înfrățire cu sensul lucrurilor, cu voința realității generale, cu lumina revelațiilor, pe cari, din când în când, ni le hărăzește oceanul de taină și de spirit al invizibilului veșnic, cu tot ceea ce înțelepciunea divină și legile ei au introdus ca armonie și rost în viață și în lucruri*¹¹.

Este o definiție completă unde lumea în care trăim nu este lipsită de sens și, mai mult decât atât, adevăratul sens al lumii, și al existenței în general, este dat de sărbătoare și de realizarea ei, realizare „care poate varia de la simpla cuviință discretă până la accente de adorație fierbinte”, iar aceste realizări mai pot fi întâlnite doar în „lumea de odinioară”, în „lumea țărănească”, acolo unde a rămas „necontaminată de oraș”. Omul modern a pierdut virtutea de realizare a sărbătorii, pentru că el „a început istoria modernă prin încercarea de a confisca în folosul său rațiunea, pe care strămoșii o vedeau în univers și la Dumnezeu”¹².

Acest tip de gândire, pentru omul modern, l-a determinat să trăiască într-o „izolare egoistă”, „preocupat numai de sine”, de unde au apărut „toate nemulțumirile” și „toate lamentările”, acestea fiind în opoziție cu omul din alte vremuri, care fiind lovit de nenorociri „găsea un sens în situația și nenorocirea lui” și, remarcă foarte frumos Vasile Băncilă, „pentru că atunci și nenorocirea avea un sens, pe când astăzi chiar și succesul pare fără rost”¹³.

Acest lucru ne determină pe noi, să ne gândim la faptul că unul din rosturile noastre, în această viață, este acela de a descoperi sau redescoperi valorile acestei lumi cu semnificațiile lor, valori prezente atât în nenorocirile cât și în bucuriile noastre, având ca îndreptar „înțelepciunea divină și legile ei”¹⁴.

Articolul *Pedagogia sărbătorii* are în final un mesaj, pentru educatorii tinerelor generații, care trebuie să transmită „conștiința sărbătorii”, fiind convinși de faptul că „zăcămintele de sărbătoare” se păstrează în lumea tradițională a satelor, luând exemplul de la „marii

11. *Ibidem*.

12. *Ibidem*, p. 529-530.

13. *Ibidem*.

14. *Ibidem*, p. 529.

*eroi sau mistici ai bunătății și ai sărbătorii, cari au știut, în istorie, să facă din viața lor monument de sărbătoare, testament neprețuit pentru urmași...*¹⁵.

O nouă abordare a sărbătorii și implicit a valorii creatoare a religiei o întâlnim în eseul *Filosofia sărbătorii*, care a fost redactat în anii 1971-1972, prezent în *Opere*, volumul IX.

Vasile Băncilă vorbește despre faptul că, sensul cel mai înalt al sărbătorii este cel metafizic, atunci când omul simte că sărbătoarea este o „*trăire spirituală complexă, care implică trei valori fuzionate aproape în semnificația excepțională a zilei*”, primul dintre acestea fiind „*bogăția de sens*”, pentru că dispare agonicul și prin sărbătoare „*în lume se înstelează, viu și neclintit, un imens fus de sens*”¹⁶. A doua valoare, în strânsă legătură cu prima, arată că sărbătoarea este „*armonie, lumină, euforie, puritate, bunătate, maiestate fluidă*”, iar prin cea de a treia valoare sărbătoarea este „*un moment de Absolut, un lung moment de prevestiri bogate și ecouri scumpe*”¹⁷.

Vedem că pentru Vasile Băncilă sărbătoarea este un prilej de a ne aduna toate gândurile și de a da un sens acestei vieți, agonicul urmând a fi înlocuit cu armonia, lumina și bunătatea, într-un moment de Absolut.

Omul are astfel nevoie de bine, pe care-l găsește în sărbătoare, sărbătoarea fiind „*binele suprem*”¹⁸, iar nevoia de bine, de sărbătoare vine din nevoia de Dumnezeu, pentru că „*în om a fost pusă nevoia fundamentală de El*” și „*oamenii fără această nevoie religioasă sunt niște infirmi*”¹⁹.

Nevoia de sărbătoare vine deci, pe de o parte, din nevoia de bine și, pe de altă parte, din nevoia de a uita răul, de a-l îndepărta, de a da la o parte „*tot acest straniu moloz aproape cotidian*”, pentru a vedea „*fața luminoasă a cerului moral*”²⁰.

---

15. *Ibidem*, p. 536.

16. Idem, *Filosofia sărbătorii*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. IX, Ed. Istros, Brăila, 2014, p. 10.

17. *Ibidem*, p. 11.

18. *Ibidem*, p. 12.

19. Idem, *Apologetica*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. IX, ed. cit., p. 99.

20. Idem, *Filosofia sărbătorii*, p. 12-13.

**Valoarea creatoare a religiei
și timpul înțeles ca o variație a eternului,
prin care dobândim sentimentul nemuririi**

În toată această luptă a noastră pentru a ne debarasa de tot răul acestei lumi este implicat și timpul, care are pentru mulți „uniformitate, anemie și plictiseală”, trecerea lui fiind, de cele mai multe ori, „dureroasă și melancolică”; la sfârșit, „timpul odată terminat, face moralei cea mai tenace și mai uluitoare surpriză: fenomenul morții însăși. Nu e un camarad prea confortabil timpul...”; problema sărbătorii este aceea de a îndepărta răul și disperarea, sfințind existența, pentru că fără sărbătoare viața nu există²¹.

Această îndepărtare a răului, din existența noastră, prin uitarea lui, mai poate fi completată de răbdare și nădejde, acestea fiind „forme de salvare la români”, ele devenind „organice românului”, pentru că românul „nu are nevoie de argumente pentru a răbda și nădăjdui, ci le trăiește cu același firesc cu care respiră sau doarme”²². Alături de răbdare și nădejde, alte formule de salvare la români sunt iertarea și uitarea: „După ce răul a trecut, românul uită și, în orice caz, iartă. Nu adună ură, nu devine ranchinos, nu face depozite psihice revoluționare”²³.

Un mijloc de a realiza sărbătoarea este deci uitarea, prin care uităm răul din lume, dar nu prin simpla îndepărtare a durerilor care produc răul în noi, uitarea singură nefiind suficientă pentru a produce sărbătoarea, ci este numai o condiție la care se mai poate adăuga „problema timpului însuși”, prin schimbarea sau înțelegerea lui într-un mod diferit²⁴.

Este tratată în capitolul *Sărbătoarea și filosofia timpului*, o altfel de înțelegere a timpului, „ideea de timp fiind ceva specific uman”, această idee fiind o obsesie numai pentru om”, timpul fiind unul din „marile specificuri ale vieții umane”²⁵.

21. *Ibidem*, p. 13.

22. Idem, *Existența românească*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. X, Ed. Istros, Brăila, 2015, p. 351.

23. *Ibidem*, p. 354.

24. Idem, *Filozofia sărbătorii*, p. 15.

25. *Ibidem*, p. 16.

Atunci când timpul este înțeles, în societatea modernă, ca având un caracter „dinamic, «faustic», de mare accelerare, de neodihnă exasperată și de prăbușire în gol” apar mai multe neajunsuri: o „subțiere și sărăcire a timpului”, „o pierdere a trecutului” și a „elementului tradițional”²⁶.

Alături de această sărăcire a timpului se mai poate adăuga „o intuiție funebră a existenței în timp”. Pentru omul modern, distanța dintre două momente este infinită, momentul ce tocmai a trecut „a și intrat în neant și de acolo nu-l poate readuce nimeni”, „tot ceea ce a fost devine ireal sau cade în gol”, fiind „o continuă precipitare înainte și o continuă moarte, timpul acesta accelerat și destrămat parcă ar fi o locomotivă aeriană, cosmică, ce merge nebunește pe șine de cadavre...”, timpul primind în „sensibilitatea noastră un aer de irealitate bizară și unul de moarte continuă”²⁷.

Această obsesie a timpului, pentru omul modern, îl conduce pe acesta „la abuzul de comemorări mai mult sau mai puțin forțate”²⁸. Totuși aceste comemorări au darul de a aduce o corecție timpului „prea rapid, prea nemilos”, luptând împotriva accelerației sale exagerate, iar pentru un moment „timpul e parcă oprit, prezentul și viitorul parcă nu mai există și pe scenă este adus și răsfățat, printr-un consens tacit, fătul îmbălsămat al trecutului scump... E o sărbătoare!”²⁹.

Pentru Vasile Băncilă sărbătorile sunt „momente în care timpul lasă spațiul să-și arate frumusețile lui”, pentru că „spațiul îi învață pe români că paradisul există, dar timpul le arată că viața oamenilor, cât timp durează aici – deci în timp – e mai ales durere”³⁰.

Ne spune Vasile Băncilă că astăzi avem o carență „în modul de trăire al timpului”, pentru că datorită individualismului este adâncită deosebirea dintre „timpul individual, timpul comunității sociale și timpul cosmic”³¹. Părerea autorului este că „în chip sănătos și firesc, timpul individual trebuie să se continue cu cel social și cosmic”, iar cine trăiește acest lucru „nu simte cu atâta acuitate că moare”, dacă timpul individual se

26. *Ibidem*, p. 17.

27. *Ibidem*, p. 17-18.

28. *Ibidem*, p. 18.

29. *Ibidem*, p. 19.

30. *Idem*, *Existența românească*, p. 361.

31. *Idem*, *Filozofia sărbătorii*, p. 19-20.

continuă cu cel social și cosmic – timpul social fiind cel al comunității sociale, al unei comunități în care există „*un fel de osmoză sufletească*” între membrii ei și unde dobândim „*sentimentul nemuririi*”³². Mai mult decât atât, acest sentiment al nemuririi este trăit în Biserică, ca o certitudine a dobândirii mântuirii.

În Biserică există „*Bucuria sfințirii timpului*” așa cum afirma Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, iar „*timpul sfințit prin rugăciune și fapte bune, ca întâlnire a omului cu Dumnezeu, oferă credincioșilor posibilitatea mântuirii și a participării lor la viața veșnică... Prin urmare, în Ortodoxie, fiecare an este anul mântuirii, fiecare lună, fiecare săptămână, fiecare zi, fiecare ceas, fiecare clipă este timp favorabil pentru mântuire*”³³. Vedem că acest timp al mântuirii este trăit și înțeles în cadrul comunității sfințitoare din Biserică.

Comunitatea, așa cum trebuie înțeleasă, din perspectiva creștinului și a țaranului, „*se confundă cu însuși cosmosul, sau cu realitatea generală, ontologică*”, această realitate fiind „*de esență comunitară pentru țaran; totul este viu, fiecare fragment participă la Tot, iar Totul semnifică fiecare parte*”³⁴.

Se afirmă astfel, respectul față de înțelepciunea oamenilor simpli unde „*e uneori mai multă filozofie, mai multă înțelepciune decât în filozofia filozofilor*”³⁵. Pentru omul modern există o rupere față de această realitate generală; el este singur, sceptic, „*orfan în existență*”, de aceea trebuie să existe o încredere în existență, iar „*nunta sacră*” cu existența trebuie să ajungă, mai ales în momentele mari, „*până la sărbătorească*”; „*un fir ori un aer de sărbătoare trebuie să coloreze existența, să înnobileze viața omului*”³⁶.

32. *Ibidem*, p. 20.

33. † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Bucuria sfințirii timpului*, cuvântul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la slujba trecerii dintre ani (2012-2013), în „*Biserica Ortodoxă Română*”, 1, ianuarie-aprilie, seria a IV-a, anul IV (131), 2013, p. 31-32.

34. Vasile Băncilă, *Comunitățile existenței*, în Vasile Băncilă, „*Opere*”, vol. X, Ed. Istros, Brăila, 2015, p. 11.

35. Idem, *Teoria cunoașterii*, în Vasile Băncilă, „*Opere*”, vol. VIII, Ed. Istros, Brăila, 2010, p. 173.

36. Idem, *Comunitățile existenței*, p. 11-12.

Cele mai importante comunități unde ne simțim mai puțin muritori sunt „*familia, etnicul și Biserica*”³⁷, iar această simțire o trăiește din plin țăranul. Pentru el „*trecutul, prezentul și viitorul fuzionează*”, timpul fiind o „*variație a eternului*”, timpul fiind o lungă comemorare, pentru că „*timpul țărănesc este festiv*”, iar sărbătorile sunt cele organizate de „*religie și datini*”³⁸.

Vorbind despre nevoia de sărbătoare la români, Vasile Băncilă afirmă faptul că sărbătorile sunt „*momentele când se anulează istoria și domnește Transcendentul. În timp de sărbătoare, istoria e anulată, deci e anulată cauza de durere și urâțiri și domină legea și frumusețea Transcendentului*”³⁹.

O dualitate, din care rezultă religiozitatea puternică a românului, apare din întrebarea: „*Cum se poate ca, într-o lume atât de frumoasă, să fie o istorie atât de rea?*”. Pentru român „*Țara, Cosmosul... e frumos, dar istoria e rea*”, iar acest lucru explică nostalgia lui după Raiul cel luminos, pe care el o are, dar nu o poate trăi „*din cauza istoriei, de aceea el dorește să scape de istorie, pentru a se putea bucura de Paradis; din cauza aceasta, românul este puternic religios*”⁴⁰.

Această religiozitate a fost păstrată și în perioada comunistă, după cum mărturisește autorul, într-o fișă din lucrarea *Existența românească*, datată 2-3 martie 1967 și unde mărturisește că: „*La noi, comunismul este o imensă șmecherie colectivă – nu ca la mongoli sau evrei la cari este ori a fost și sinceritate –, adică una din multele noastre acomodări istorice...*”. Românii s-au retras din istorie păstrându-și „*identitatea de fond*”⁴¹.

Conduita istorică s-a realizat printr-o dublă atitudine: „*Aderare la istorie și rezervă față de istorie. Aderare la suprafață, dar rezervă de fond*”, la care s-a adăugat o „*retragere în transcendent, mai exact: retragerea religioasă, mângâierea cu religia, cu dreptatea imanentă, cu speranța în zile bune*”⁴².

37. Idem, *Filozofia sărbătorii*, p. 20.

38. *Ibidem*, p. 21.

39. Idem, *Existența românească*, p. 362.

40. *Ibidem*, p. 363.

41. *Ibidem*, p. 399.

42. *Ibidem*.

O calitate a timpului țărănesc este aceea că el se continuă de la sine cu timpul social și cel cosmic, pentru că „*nimeni, ca țăranul român, nu trăiește mai mult comunitatea familiei, a etnicului și a Bisericii*”⁴³. Chiar dacă timpul aduce în mod inevitabil moartea, pentru țăran aceasta nu este un loc de dispariție, ci este un loc de confluență cu ceva mai mare, fiind „*o intrare într-o realitate mai fermă*”, moartea fiind pentru el un „*mare act de realism*”⁴⁴.

Pentru a trăi și înțelege cât mai bine sărbătoarea, și în definitiv viața noastră înțeleasă ca o sărbătoare, trebuie să căutăm „*o cale, care să fie, după vorba Apostolului, mai presus de orice cale. Această cale se referă la trăirea esențelor veșnice sau la lumea Absolutului*”, ceea ce înseamnă că rezolvarea ce mai bună este aceea de „*a pune principiul sărbătorii într-o lume care nu se schimbă*”⁴⁵.

Prezența valorii creatoare a religiei în înfăptuim actului de cunoaștere

Acest lucru este mărturisit de Vasile Băncilă, în lucrarea *Teoria cunoașterii*. Aici este criticată lupta pentru realizarea cunoașterii științifice. Ea este o „*continuă goană după adevăr*”⁴⁶, aceasta fiind valoroasă cu o singură condiție: „*Să crezi că vei ajunge odată să descoperi adevărul complet, esențial*”⁴⁷.

Cunoașterea adevărului sau, așa cum scria într-un articol din 1932, în *Telegraful Român*, părintele profesor Dumitru Stăniloae, „*adevăratele infinituri ale realității*” considerate ca o „*veșnică noutate și surpriză*” se găsesc „*în spirit și în viața spirituală*”⁴⁸.

Pentru o cunoaștere care să se apropie de adevăr, trebuie să existe pietate. Iată, ce scria într-una din fișele sale, ce formează lucrarea *Teoria cunoașterii*, din anul 1975, intitulată *Pietate și cunoaștere*: „*Ne*

43. Idem, *Filozofia sărbătorii*, p. 22.

44. *Ibidem*.

45. *Ibidem*, p. 24.

46. Idem, *Teoria cunoașterii*, p. 9.

47. *Ibidem*.

48. Dumitru Stăniloae, *Către tinerii de la răscruce*, în Dumitru Stăniloae, „Cultură și duhovnicie”, vol. I, Ed. Basilica, București, 2012, p. 254.

*zbatem cât putem, ne zbatem ca într-o cușcă, alergăm în toate părțile și nu găsim niciun loc pe unde să ieșim. Am adunat munți de cunoștințe științifice, dar filozoficește nu suntem mai înaintați decât acum câteva mii de ani, ori chiar mai puțin... Și vom mai aduna, și vom mai răsturna planeta, dar mai mult ne vom îndepărta de adevăr... N-avem, în cele din urmă decât o singură soluție: să ne predăm religiei... Când nu procedăm așa, e sau inconștiență sau luciferism*⁴⁹.

Această mărturisire este în concordanță cu ceea ce afirma Sfântul Ioan Gură de Aur: *„A crede că știi nu înseamnă totdeauna înțelepciune”, iar pentru omul care pretinde că este atotștiutor „presupusa știință nu-i decât o necunoaștere mai mare*⁵⁰.

În procesul de cunoaștere științifică, pe lângă lărgirea ariei de cunoaștere a adevărului, misterul rămâne și, de cele mai multe ori, are o creștere mult mai mare. *„Astăzi, pentru gânditorul avizat, e mai mult mister existențial decât pentru omul patriarhal – numai că e mister mort, opac, pe când, pentru omul vechi, era mister luminos și rodnic*⁵¹.

Pentru Vasile Băncilă, misterul este valoros cu o singură condiție: *„să fie un mister luminos (așa cum sunt tainele creștine de care vorbește Apostolul Pavel), iar nu opac... nu mister sceptic și nici relativist, ci mister creator și luminos, care dă sensuri la infinit, răsună la infinit și face mai mult decât o mie de lucidități sau formule științifice... Știința dă adesea mai mult ceară, cu care acoperă misterele, în timp ce religia le lasă deschise, le potențează și le face luminoase*⁵².

Este astfel afirmată vanitatea gânditorului modern, numit *„gânditor luciferic”, care crede că a descoperit adevărul, care „crede că știe, când, de fapt, nu știe nimic... de fapt, el nici nu mai știe ce este un adevăr de fond; lui i se aplică perfect cuvintele Apostolului Pavel, din I Corinteni: «Cine crede că știe nu știe ce înseamnă a ști» (I Corinteni 8, 2)*⁵³.

49. Vasile Băncilă, *Teoria cunoașterii*, p. 164.

50. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Cuvinte alese*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2002, p. 72.

51. Vasile Băncilă, *Teoria cunoașterii*, p. 151.

52. *Ibidem*, p. 158.

53. *Ibidem*, p. 152.

Vasile Băncilă afirmă astfel că: „*Pietatea sau încrederea în Dumnezeu este singura soluție la problema cunoașterii umane*”⁵⁴.

Într-o fișă denumită *Luciferism și laicism*, din anul 1973, este confirmată eroarea în care se aflau comuniștii: „*Comuniștii vor «o lume a omului»; dar lumea e a lui Dumnezeu, nu a omului și, fiind a lui Dumnezeu, este și a omului, în chipul maxim posibil. Cine vrea o lume direct a omului și fără Dumnezeu ajunge la o lume a demonului*”⁵⁵.

Valoarea creatoare a religiei în spațiul educațional al școlii românești

Problema educației religioase, în general, și a orei de Religie, în particular, nu este una nouă. Personalități din spațiul cultural românesc au luat atitudine, de-a lungul timpului, pentru ca elevii să nu fie văduviți de educație religioasă, în spațiul educațional al școlii. Amintim aici reforma în învățământ, îmfăptuită de ministrul Spiru Haret (1851-1912), reformă pe care o vedea împlinită printr-o educație intelectuală, religioasă și morală de înaltă ținută, ceea ce presupune „*întâietatea dată religiei între disciplinele de învățământ*”, acest lucru fiind confirmat și prin faptul că această disciplină „*era trecută prima în catalog*”⁵⁶.

Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Casian, în Cuvântul înainte, *Dar de suflet către tineri, de la un mare dascăl și păstor de suflete*, al lucrării Preasfințitului Antim al Buzăului, *Psihologia religioasă a copilului și a adolescentului, cu aplicații în învățământul religios*, evidențiază importanța și scopul educației religioase, precum și rolul profesorului de Religie: „*Scopul educației religioase se realizează prin stăruința în înduhovnicirea metodei dascălului de religie angajat în slujirea Bisericii, pentru a oferi el însuși modelul de urmat elevului, care la rândul său trece de la propriile lui stări psihologice la măsurile modelelor consacrate, fără de care nu se poate realiza niciun progres duhovnicesc real în viața omului. Religia, pentru copil, este esențială!*”⁵⁷.

54. *Ibidem*, p. 165.

55. *Ibidem*, p. 153.

56. Gh. Holbea (coord.), *Apostolat educațional, Ora de Religie – cunoaștere și devenire spirituală*, Editura Basilica, București, 2010, 41.

57. † Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, *Dar de suflet către tineri, de la un mare dascăl și păstor de suflete*, în dr. Antim Angelescu, „Psihologia religioasă a copi-

Într-un studiu publicat în revista clujeană *Satul și școala*, în perioada 1936-1939, Vasile Băncilă analiza inițierea religioasă a copilului. În acele vremuri, printre problemele care frământau învățământul și lumea educatorilor era și aceea privind educația religioasă.

Vasile Băncilă prezintă trei fapte care au declanșat un asemenea interes pentru educația religioasă: „*Interesul care prinde să se manifeste azi în lumea ideilor și atitudinilor, pentru religie; lupta naționalistă ce a început să se desfășoare în cuprinsul țării și care luptă își asociază dogma religioasă tradițională și faptul că preoții predau acum religia în școala primară*”⁵⁸. Observăm că, faptele remarcate de către Vasile Băncilă au anumite similitudini cu cele ce se petrec astăzi în societatea noastră, o societate frământată care-și caută identitatea și rădăcinile. În continuarea studiului, autorul afirmă că: „*Rolul și pedagogia religiei se discută astăzi în lumea preotească, în reviste de teologie, în conferințele anuale preotești și nu o dată se cer referate preoților în această privință*”⁵⁹.

Importanța religiei este evidențiată nu numai pentru educația elevului, „*vârsta educației fiind prin excelență copilăria și adolescența*”⁶⁰, ci și pentru societate în ansamblul ei, pentru că religia „*este însuși chipul spiritual al existenței generale*”, ea fiind „*însemnată, înainte de toate, pentru mântuirea omului*” și „*pentru înălțarea vieții pe pământ*”, subliniind faptul că dacă „*istoria ar rămâne fără religie, ea s-ar pierde în nimicnicie*”. Religia este în același timp „*cel mai bun mijloc pentru trezirea și realizarea spiritualității în om... pentru ridicarea vieții în orice formă ar fi ea*”, fiind totodată și „*cea mai bună morală*”⁶¹. Cu toate acestea Vasile Băncilă remarcă faptul că, de cel mai multe ori, omul modern „*nu mai simte păcatul în el, chiar dacă îl face, și de aceea adeseori nu mai simte nevoia religiei*”, de unde decurge necesitatea religiei „*ca*

---

lului și a adolescentului, cu aplicații în învățământul religios”, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2013, p. 9-10.

58. Vasile Băncilă, *Inițierea religioasă a copilului*, Editura Anastasia, București, 1996, p. 17.

59. *Ibidem*.

60. Idem, *Primatul educației*, în Vasile Băncilă, în „Opere”, vol. V, Editura Istros, Brăila, 2007, p. 467.

61. Idem, *Inițierea religioasă a copilului*, p. 18-19.

*pârghie contra păcatului, ca ajutor în viață și ca perspectivă a altei lumi, care subliniază, până la un punct, și lumea prezentă*⁶².

Dacă aceste cugetări, despre religie, se referă la importanța ei pentru societate în general, pentru copil, în opinia autorului, importanța religiei prezintă câteva aspecte speciale: un educator trebuie să știe că *„vârsta copilăriei este cea mai însemnată pentru a întreprinde formarea religioasă a omului”, iar cei ce lipsesc pe copiii de religie „fac o crimă față de viitorul lor de oameni pe această lume și de mântuire față de lumea transcendentă: a nu face educație religioasă copilului, e a proceda la o operație caracterizată de infirmizare a sufletului, e a amputa ființa umană de ceea ce are mai de preț!”*; o altă valoare a religiei pentru copil rezultă din faptul că între realitatea religioasă și sufletul copilului există o anumită înrudire: *„În religie, copilul se trăiește pe sine în chip natural; nu religia, ci lipsa de religie e o viață artificială pentru copil”*; un alt aspect special este acela că *„religia e importantă pentru copil atât ca sentiment cât și ca logică de explicare a lumii; toată religia este zidită pe finalism, iar cauzalitatea divină e o cauzalitate finală; acest înalt finalism are o mare valoare spirituală și pentru noi”* pentru că acest finalism *„a putut astfel să înlesnească apariția științei moderne”*; religia este importantă pentru că ea devine *„mijloc general de a face educație sub toate raporturile”* pentru că *„un copil crescut cu religie va fi mai spiritualizat și deci mai serios la toate obiectele din școală, precum și în toate manifestările vieții lui”* și nu în ultimul rând *„învățământul religios și practica religioasă oferă posibilități certe de a cunoaște adâncul sufletelor”* copiilor; astfel religia își *„încoronează rolul ei în școala primară și-și arată însemnătatea pentru zidirea omului religios și pentru cunoașterea copilului”*⁶³.

Completând argumentele lui Vasile Băncilă, privind necesitatea educației religioase, amintim ceea ce sublinia Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, referitor la importanța Religiei pentru spațiul spiritual și cultural al Europei: *„Religia constituie o parte integrantă și definitivă a culturii europene. Fără cunoștințele*

62. Idem, *Aforisme și para-aforisme*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. XV, Ed. Istros, Brăila, 2011, p. 116-117.

63. Idem, *Inițierea religioasă a copilului*, p. 20-33.

oferite de aceasta nu putem înțelege istoria și cultura acestui continent și nu putem prețui catedralele, mănăstirile, bisericile, operele de artă vizuală și muzicală, în marea lor majoritate inspirate de credința religioasă“; prezența orei de Religie în școală, pentru Preafericirea Sa, face parte dintr-o nevoie firească de a ne păstra valorile și defini identitatea: „Religia a avut întotdeauna, în cadrul sistemului public de învățământ, un rol important în procesul de formare a competențelor și atitudinilor moral-sociale... Prin urmare, educația religioasă nu poate lipsi din programul școlii românești, tocmai pentru că studiul Religiei corespunde nevoii comunității românești locale și naționale de a-și păstra bogăția și identitatea spirituală și de a transmite valori permanente tinerei generații“⁶⁴.

Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Casian evidențiază faptul, că lucrarea *Inițierea religioasă a copilului* „devine «manualul ceaslov», pentru cei ce – mai întâi cu frică de Dumnezeu și apoi cu multă știință de carte și reală vocație dăscălescă – vor să se apropie cu fiorul sacru către Hristos Domnul, Adevăratul pedagog, care ne îndeamnă, iar și iar pe toți: «Lăsați copiii și nu-i opriți să vină la Mine că a unora ca aceștia este împărăția cerurilor» (Matei 19, 14)“⁶⁵.

Într-un articol apărut în revista *Ideea europeană*, din anul 1928, intitulat *Religia și școala*, Vasile Băncilă abordează prezența religiei în școală, în învățământul secundar, aici religia adresându-se de această dată adolescentului. Predarea religiei trebuie să țină cont de vremurile moderne „așadar, o reformă a școlii secundare trebuie să vizeze cu devotament unificarea spirituală a tuturor obiectelor, iar în această preocupare acordarea educației religioase cu cea științifică trebuie să aibă întâiul rol“, deoarece în acele timpuri exista tendința, care nici astăzi nu a dispărut, de a interpreta faptele religioase prin explicații evoluționiste. „Criterii de ieftin pozitivism amenință să contagieze întregul orizont al adolescentului, stingându-i curiozitatea metafizică și religioasă“⁶⁶.

64. † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvânt înainte*, în „Apostolat educațional, Ora de Religie – cunoaștere și devenire spirituală“, Ed. Basilica, București, 2010, p. 5-6.

65. † Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, *Cuvânt înainte*, în Vasile Băncilă, „Inițierea religioasă a copilului“, Ed. Anastasia, București, 1996, p. 6-7.

66. Vasile Băncilă, *Religia și școala*, în Vasile Băncilă, „Opere“, vol. III, Ed. Istros, Brăila, 2006, p. 233-234.

Vasile Băncilă este mai actual ca oricând. Scrierile sale înfățișează societate românească interbelică și comunistă într-o frământare continuă, frământare de care nu este scutită nici astăzi. Ideile prezente în opera sa, mai ales cele referitoare la viața spirituală și la importanța religie, în formarea tinerelor caractere, sunt valabile și astăzi.

Comportamentul său devine un îndrumar inedit și posibil. Credința în adevăratele valori ale neamului nostru, pe care Vasile Băncilă nu le-a părăsit niciodată, sunt valabile și astăzi. Iată că posteritatea descoperă, în gândirea lui Vasile Băncilă, idei de forță, care conturează o personalitate puternică și călăuzitoare în hățișul lumii moderne.

Bibliografie

† Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvânt înainte*, în „Apostolat educațional, Ora de Religie – cunoaștere și devenire spirituală”, Editura Basilica, București, 2010, p. 5-8.

Idem, *Bucuria sfințirii timpului*, Cuvântul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la slujba trecerii dintre ani (2012 – 2013), în „Biserica Ortodoxă Română”, 1, ianuarie-aprilie, seria a IV-a, anul IV (131), 2013, p. 31-34.

† Casian, Arhiepiscopul Dunării de Jos, *Cuvânt înainte*, în Vasile Băncilă, „Inițierea religioasă a copilului”, Editura Anastasia, București, 1996, p. 5-7.

Idem, *Dar de suflet către tineri, de la un mare dascăl și păstor de suflete*, în Dr. Antim Angelescu, „Psihologia religioasă a copilului și a adolescentului, cu aplicații în învățământul religios”, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2013, p. 3-10.

Băncilă, V., *Inițierea religioasă a copilului*, Editura Anastasia, București, 1996.

Idem, *Singurătate și religie*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. I, Editura Istros, Brăila, 2003, p. 31-32.

Idem, *Religia și școala*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. III, Editura Istros, Brăila, 2006, p. 230-237.

Idem, *Pedagogia sărbătorii*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. IV, Editura Istros, Brăila, 2006, p. 528-536.

Idem, *Primatul educației*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. V, Editura Istros, Brăila, 2007, p. 466-468.

Idem, *Teoria cunoașterii*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. VIII, Editura Istros, Brăila, 2010, p. 9-208.

Idem, *Filozofia sărbătorii*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. IX, Editura Istros, Brăila, 2014, p. 9-44.

Idem, *Apologetica*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. IX, Editura Istros, Brăila, 2014, p. 99-158.

Idem, *Comunitățile existenței*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. X, Editura Istros, Brăila, 2015, p. 11-194.

Idem, *Existența românească (Fișe)*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. X, Editura Istros, Brăila, 2015, p. 304-435.

Idem, *Aforisme și para-aforisme*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. XV, Editura Istros, Brăila, 2011.

Holbea, Gh., (coord.), *Apostolat educațional, Ora de Religie – cunoaștere și devenire spirituală*, Editura Basilica, București, 2010.

Ioan Gură de Aur, Sfântul, *Cuvinte alese*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2002.

Mezdrea, D., *Notă asupra ediției*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. VI, Editura Istros, Brăila, 2008, p. 5-8.

Idem, *Note*, în Vasile Băncilă, „Opere”, vol. I, Editura Istros, Brăila, 2003, p. 431-467.

Popa, V., *Vasile Băncilă, omul și filosoful*, Editura Istros, Brăila, 2006.

Stăniloae, D., *Către tinerii de la răscruce*, în Dumitru Stăniloae, „Cultură și duhovnicie”, vol. I, Editura Basilica, București, 2012, p. 253-255.

Idem, *Omilia la Matei*, în P.S.B., vol. 23, E.I.B.M.B.O.R., București, 1994.